

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Overzichtskaart	6
Toeristische tips	8
De mooiste wandelingen op Sicilië en de Eolische eilanden	11
Wandelen op Sicilië	12
Klimaattabel Palermo	12
Veerverbindingen naar de eilanden voor de kust	13
GPS-Tracks	14
Symbolen	15
Inlichtingen en adressen	16
Land en volk	20
Kleine woordenlijst voor wandelaars	27
1 6.45 uur Etna: Pizzi Deneri, 2847 m	30
2 1.15 uur Etna: Monte Sartorio, 1722 m	34
3 6.00 uur Etna: op de westelijke flank bij Bronte	36
4 6.45 uur Etna: Grotta del Gelo	40
5 3.30 uur Etna: Torre del Filosofo, 2912 m	44
6 5.30 uur Vanuit Taormina naar de Monte Veneretta, 884 m	48
7 3.30 uur Door de kleine kloof van Alcántara	52
8 3.15 uur Punta di Castelluzzo, 1162 m	56
9 4.15 uur Bosco di Malabotta en de rotsen van Argimusco	59
10 4.45 uur Rocca di Novara, 1340 m	62
11 5.15 uur Rondom de Monte Rossimanno	66
12 6.15 uur Monte Scuderi, 1253 m	69
13 5.00 uur Dinnamare: natuurleerpad Sentiero Girasi	72
14 2.45 uur Over de Capo Calavà	74
15 2.00 uur Door Gioiosa Vecchia	76
16 4.00 uur In het bergmassief van de Rocche del Crasto	78
17 6.00 uur Rond het Lago Biviere en de Monte Soro	81
18 3.30 uur Naar de Monte Pelato, 1567 m	84
19 4.00 uur Monte Sambughetti, 1558 m	86
20 3.45 uur Pizzo Catarineci, 1660 m	88
21 6.00 uur Monte San Salvatore, 1912 m	90
22 4.30 uur Gibilmanna: In het achterland van Cefalù	94
23 3.00 uur Monte Macabubbo, 1204 m	98
24 3.45 uur Monte Grotta Grande, 1064 m	101
25 5.30 uur Pizzo Carbonara, 1979 m – beklimming vanuit het oosten	104

26	2.45 uur	Pizzo Carbonara, 1979 m – beklimming vanuit het westen . . .	108
27	3.30 uur	Monte San Calógero, 1326 m	110
28	2.30 uur	Rocca Sciara, 1080 m	112
29	6.00 uur	Overschrijding van de Rocca Busambra, 1613 m	114
30	2.40 uur	Door het bos van Ficuzza	118
31	4.00 uur	Piana degli Albanesi	121
32	3.00 uur	Monte Catalfano, 376 m	124
33	3.45 uur	Vanuit Palermo rond de Monte Pellegrino	127
34	2.30 uur	Monte Gallo, 527 m	130
35	2.40 uur	Timpone di Caronia, 917 m	132
36	5.30 uur	Door het natuurreservaat Lo Zingaro	134
37	5.00 uur	Over de toppen van het natuurreservaat Lo Zingaro	138
38	3.00 uur	Monte Monaco, 532 m	142
39	4.45 uur	Monte Cófano, 659 m	144
40	4.30 uur	Marèttimo: Monte Falcone, 686 m	148
41	3.50 uur	De antieke stad Selinunte	152
42	3.30 uur	Langs de Fiume Sósio	156
43	1.45 uur	Capo Bianco	159
44	4.30 uur	Monte Conca, 356 m	162
45	3.00 uur	Door de necropolis van Pantalica	166
46	1.50 uur	In Syracuse langs het papyrusriviertje	168
47	3.00 uur	Cava Grande del Cassibile	170
48	5.15 uur	Door de ruïnes van Noto Antica	173
49	3.30 uur	Door het natuurreservaat van Vendicari	176
50	5.00 uur	Lipari: Monte Guardia, 369 m	180
51	5.30 uur	Lipari: Cave Caolino	184
52	2.50 uur	Vulcano: rondom de Gran Cratere	188
53	6.00 uur	Salina: Monte Fosso delle Felci, 962 m	190
54	5.15 uur	Filicudi: Fossa Felci, 774 m	194
55	4.00 uur	Alicudi: naar de bodem van de caldera van Dirittusu	197
56	3.00 uur	Panarea: Punta del Corvo, 421 m	200
57	5.00 uur	Strómboli: Pizzo, 918 m	202
Register			206

Isola di Ústica
Ústica
P. dell' Arpa

Golfo di
Castellammare

Canale di Sicilia

Isola di Sicil

Pantelleria Isola di Pantelleria

856

Toeristische tips

Gebruik van de wandelgids

Voorafgaand aan elke beschrijving van de in totaal 57 wandelingen vindt u beknopt de belangrijkste informatie over de wandeling – uitgangspunt, zwaarte, hoogteverschil, horeca onderweg en varianten. Op de kaartuitsneden op schaal 1:50.000 is het routeverloop in rood aangegeven. Uit het hoogteprofiel kan men de ligging van belangrijke etappepunten, de lengte en de wandeltijden halen. De overzichtskaarten achterop de gids en op pagina's 6 en 7 tonen de locaties van de afzonderlijke wandelingen.

Zwaarte

Over het algemeen stellen de wandelingen geen bovengemiddelde eisen aan bv. wandelvaardigheden of conditie. Enkele wandelingen verlangen echter een goed oriëntatievermogen, omdat ze deels zonder pad en door ongemarkeerd terrein voeren. Voor een klein aantal wandelingen met geëxponeerde passages dient u vrij te zijn van hoogtevrees. In overeenstemming met de moeilijkheidsgraad zijn de nummers van de wandelingen in verschillende kleuren aangegeven. Deze moeten als volgt worden geïnterpreteerd:

Gemakkelijk De paden zijn meestal voldoende breed, slechts zelden steil en de oriëntatie is probleemloos. Ze zijn in de regel ook geschikt voor ongeïnterde personen en kinderen. Speciaal voor kinderen geschikte wandelingen worden met een apart symbool in de wandelingskop aangegeven.

Tamelijk moeilijk De paden en paadjes zijn vaak smal en deels steil. Er zijn korte stukken zonder pad mogelijk, de oriëntatie is relatief probleemloos. Vanwege de lengte van de wandelingen is vaak een goede conditie vereist.

Moeilijk De paden en paadjes zijn vaak smal en steil met eventueel geëxponeerde passages. Korte passages moeten met hulp van de handen klimmend worden overwonnen. Op bergkammen, in rotsig terrein en langs beeklopen is men deels zonder pad onderweg, zodat een goed oriëntatievermogen vereist is. Op grond van de lengte van de wandeling en het te overbruggen hoogteverschil is een passende conditie nodig.

Wandeltijden

De in de wandelingskop en het hoogteprofiel aangegeven tijden zijn zuivere looptijden, zonder pauzes voor oriëntatie, rust, bezichtiging van bezienswaardigheden of fotograferen. Als gemiddelde wandeltempo wordt op verharde paden en wegen 5 km per uur, op vlakke paden 3,5 km per uur en bij sterke stijgingen slechts 2 km per uur aangehouden.

Aan het begin van de wandeling naar de westflank van de Etna bij Bronte (wandeling 2).

Toestand van de paden en markeringen

Alle wegen en paden, die voor de lokale bevolking een functie vervullen als verbindings- resp. transportroute (speciaal op de eilanden), zijn in goede staat. Hetzelfde geldt voor het padennet in de goed onderhouden en speciaal aangegeven beschermde natuurgebieden (wandelingen 36, 49) net als voor de vele pelgrimsroutes (wandeling 33). Men kan er echter niet van uitgaan dat pure wandelpaden goed worden onderhouden. Ze raken vaak al binnen een jaar door ondoordringbaar struikgewas overwoekerd. Dit geldt helaas ook voor het op enkele plekken goed gemarkeerde langeafstandswandelpad Sentiero Italia: zijn rood-witte markeringen houden op weinig belopen etappes, samen met de paadjes soms compleet op, of het routeverloop wordt door nieuwbouw onderbroken. Ook moet men zich er niet toe laten verleiden, bv. een uit de verte gezien schijnbaar duidelijk zigzag pad door de macchie steeds verder omhoog te volgen – men verliest slechts tijd en moet toch omkeren.

In de bossen van Nebrodi, de Madonie en in het Etnagebied zijn de brede bospaden en -wegen doorgaans met grind verhard en in zeer goede toestand. Ook zijn de oude muildeerpaden, die uitgebreid met natuursteen werden geplaveid, veilig te begaan, hoewel korte stukken pad sterk geleden hebben onder erosie en stromend water.

Enkele stukken van wandelroutes lopen door vaak drooggevallen kloven (wandelingen 7, 42, 45, 50), die bij de soms optredende stortregens en in het voorjaar kunnen veranderen in gevaarlijke beken.

Over de kale bergen van het schiereiland naar turquoisekleurige zwembaden

Het eerste natuurpark van Sicilië ontstond uit een burgerinitiatief, 6000 mensen demonstreerden in 1980 met succes tegen de bebouwing van het schiereiland – een van de mooiste stukken kust van Sicilië tussen Castellammare del Golfo en San Vito lo Capo. Over kale, uitgedroogde bergen, door verlaten herders- en boerennederzettingen wandelen we vanaf de zuidingang tot bijna de noordingang van het park. Terug lopen we langs de sappig groene oase, die de Grotta dell'Uzzo – een verticaal geopende magmakamer van ca. 20 m hoogte – omgeeft, op een verrukkelijk kustpad. Steeds weer noodt de bijna onwerkelijk turquoisekleurige kristalheldere zee in de witte baai en tot zwemmen.

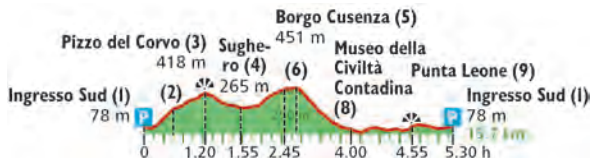
Beginpunt: zuidingang van het natuurgebied Scopello, 78 m. Toegang per auto: op de A 20 van Palermo richting Tràpani, afrit Castellammare di Golfo richting Castellammare, dan op de SS 187 richting Tràpani, rechts richting Scopello en het natuurpark Lo Zingaro afslaan, ca. 1 km na Scopello op de parkeerplaats bij de zuidingang parkeren.

Hoogteverschil: 730 m.

Zwaarte: gemakkelijke, maar behoorlijk lange wandeling op mooi aangelegde en goed gemarkeerde wandelpaden. Bij hitte zeer spannend, want zonder schaduw.

Horeca: kiosk bij de zuidingang van het park.

Informatie: toegang: €3, tot 14 jaar €2; okt.-maart 8-16 uur, april-sept. 7-21 uur; www.parks.it/riserva.zingaro. Een kaartkopie met wandelpaden is bij de ingang verkrijgbaar. Het parkbureau wijst op het steenslaggevaar tussen Cala della Disa en Cala del Varo. Vlak na de zuidingang is in het Centro Visitatori een kleine expositie van de producten, die de boeren hier vroeger vervaardigden uit grassen, bladeren etc., te bezichtigen. Vlak bij de noordingang kan men de Grotta dell'Uzzo bezoeken. Zwemspullen niet vergeten voor de baaitjes op de terugweg ('s avonds is er schaduw aan deze kant van de bergen).

We betreden het natuurpark bij het kassahuisje aan de **zuidingang (I)** en lopen rechtdoor op de brede weg door een tunnel. De weg gaat over in een pad en voert langs de helling boven zee verder. Op een splitsing blijven we op het bovenste pad richting 'Capreria' en lopen boven langs een hut. Op de volgende

splitsing bereiken we, op hoogte blijvend, het **Centro Visitatori** met kleine expositie. De weg verder voert achter het bezoekerscentrum omhoog richting 'Pizzo del Corvo, Sughero, Borgo Cusenza'. Met haarspeldbochten slingert het pad de helling op en zo winnen we snel hoogte, links van ons begrenst een hek het gebied van het natuurpark. We komen uit op een steenslagweg (2) en gaan rechtsaf het park in. De brede weg loopt spoedig op gelijke hoogte langs olijf-

Uitzicht van de Pizzo del Corvo richting noordelijke parkingang.

bomen tot aan een splitsing voor een gebouw; hier wijzen houten bordjes 'Sentieri alti' op de verdere route naar links. Vlak daarna negeren we een afslag naar links omhoog en blijven op het smalle pad rechtdoor (nog steeds 'Pizzo del Corvo, Sughero, Borgo Cusenza'). Ook op de volgende afslag naar links wandelen we op gelijke hoogte rechtdoor ('Sughero, Borgo Cusenza') verder. Uiteindelijk stijgt het pad weer, de helling wordt steiler, en we steken een rotsige kam over, die eindigt bij de rechts onder ons liggende rotsen van de **Pizzo del Corvo (3)**. Aansluitend voert het pad met enkele haarspeldbochten omlaag. We steken een geul over, die over de helling omlaag voert, en wandelen spoedig door manshoog gras en palmen.

Na een volgende dalinsnijding hebben we de verspreid gelegen en vervallen huizen van **Sughero (4)** bereikt. We negeren een afslag, gaan rechtdoor verder richting 'Cala Marinella, Borgo Cusenza', ook op de volgende afslag naar rechts gaan we weer rechtdoor ('Borgo Cusenza'). Het pad loopt horizontaal langs de helling en verwijderd zich spoedig boven een huis naar links licht stijgend van de kust.

We steken een zadel over en kijken voor het eerst voor ons op de verlaten huizen van **Borgo Cusenza (5)**, ingebed in de karsthellingen. Van het dorpsplein lopen we naar rechts en verder op de toegangsweg naar het dorp richting 'Passo del Lupo'. Uiteindelijk bereiken we een kleine top en komen iets later bij de resten van een fontein bij een afslag. Hier voert een trappenpad **(6)** rechts omlaag richting 'Ingresso Nord'. Het pad voert ons door een grote vallei langs loodrechte rotswanden steil omlaag, direct naar zee.

Op een steenworp van de noordingang en een zwembaai, buigt het pad rechts

in zuidelijke richting af. We komen uit op het onderste verbindingspad **(7)** tussen de noord- en zuidingang. Op het fraaie met stenen omzoomde pad slaan we rechtsaf, voor ons krijgen we uitzicht op de **Grotta dell'Uzzo**, een reusachtige grot in een rotswand. Door weelderig groene vegetatie bereiken we voor de grot het **Museo della Civiltà Contadina (8)** (hier voert een pad links naar een van de mooiste zwembaden van het Zingaro-park). We bezichtigen de grot en wandelen verder richting zuidelijke ingang. Op de afslag rechts richting 'Località Sughero' gaan we verder rechtdoor licht omlaag. Bij de **Cala Marinella** lokt links onder ons een volgende baai. We gaan steeds rechtdoor op het pad langs de rotskust en wandelen boven de huizen van **Cala della Disa** langs enkele palmen.

Vlak daarna gaan we door een houten hek en komen na een steile klim bij het uitzichtpunt **Punta Leone (9)** en verder over een steile helling (steenslaggevaar) bij het **Museo della Manna** (Cala del Varo). Ons pad verliest aan hoogte en we bereiken de afslag onder het ons van de heenweg bekende **Centro Visitatori**. Door de tunnel komen we terug bij de parkeerplaats aan de **zuidingang (1)**.

De enorme Grotta dell'Uzzo.

